
DOKUMENTACJA

Stanisław Celestyn Napiórkowski OFMConv

IDEA POKOJU W NAUCZANIU JANA PAWŁA II

Przepraszam, że mnie nie ma¹. Wszystkiemu winna Moskwa. Moje VI Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej zaplanowałem przestrzennie w Moskwie, a czasowo na wrzesień 2011 roku, nie byłoby więc żadnego zderzenia Moskwy z Łagiewnikami. Tymczasem katolicy biskupi, którzy budują Królestwo Boże w Rosji, zdecydowali, że moje Forum odbędzie w dniach 14–18 listopada, co z kolei rozstrzygnęło o moim wyjeździe do Moskwy już 11 tegoż miesiąca. Ponieważ w konflikcie Moskwy z Łagiewnikami musiała wygrać Moskwa, w ręce ks. dr. Andrzeja Blewińskiego, naukowego organizatora sympozjum, składam osierocony tekst mojego referatu, by jednak przegrana Łagiewnik nie była kompletna.

Na temat *Idea pokoju w nauczaniu bł. Jana Pawła II* prawdopodobnie można by w ciągu 2–3 lat napisać zgrabną rozprawę doktorską. W Instytucie Jana Pawła II na KUL opublikowano bibliografię wypowiedzi papieża na temat wojny i pokoju z lat 1990–2005. Bibliografia liczy 250 pozycji². Ogromny i wdzięczny materiał. Nie znaczy to jednak, by nie można było na ten sam temat z pożytkiem opracować referatu na tradycyjne łagiewnickie *Simposium Blewinianum*.

Zgłaszam na wstępie poważne pominięcie, prosząc o wyrozumiałe usprawiedliwienie. Otóż według wszelkich znaków na niebie i na ziemi najpoważniejszym wkładem Jana Pawła II w światowy pokój jest jego wkład w upadek komunizmu: spotkanie Jana Pawła II z Gorbaczowem, pierwsza pielgrzymka do Polski i zwy-

¹ Ks. dr Andrzej Blewiński, nauczający w WSD Łódź-Łagiewniki, buduje piękną tradycję jesiennych minisympozjów pastoralnych w teże uczelni. W 2011 r. przypało ono na 12 listopada. Poproszony o współudział, zaproponowałem referat *Idea pokoju w nauczaniu Jana Pawła II*. Nieprzewidziane czasowe zderzenie z organizowanym przeze mnie Forum Teologów Europy Środkowo-Wschodniej w Moskwie nt. *Kultury, jakiej potrzebujemy. Chrześcijańskie wartości we współczesnej Europie* (14–18 listopada 2011 r.) spowodowało moją nieobecność na sympozjum w Łagiewnikach, jednak przesałem tam niniejszy referat, który nie został wtedy opublikowany.

² T. Górka, B. Bogusz, *Wojna i pokój. Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II z lat 1990–2005*, „Ethos” 18 (2005) nr 3–4, s. 331–352. Bibliografia nie zestawia opracowań, sprawozdań i innych informacji.

cięstwo Solidarności, upadek berlińskiego muru... Upadek komunizmu bez wątpienia znaczy zwycięstwo pokoju. Rola Jana Pawła II w tym wydarzeniu jest niewątpliwa, aczkolwiek dokładniejsze ustalenie jej rozmiarów oczekuje na badanie polityków, psychologów i socjologów. Dlatego eksponuję w poczuciu obowiązku i pomijam w poczuciu niekompetencji.

ORĘDZIA NA ŚWIATOWY DZIEŃ POKOJU³

Inicjatywa Światowych Dni Pokoju, jak wiadomo, wyszła od papieża Pawła VI, który firmował 11 orędzi: od 1968 do 1977 roku: 1968 – *O uroczystym obchodzeniu „Dnia Pokoju”* (był to właściwie dokument programowy, a nie orędzie we dosłownym znaczeniu; I Światowy Dzień Pokoju); 1969 – *Obrona praw człowieka – drogą do pokoju* (II); 1970 – *Pojednanie wychowuje do pokoju* (III); 1971 – *Każdy człowiek jest moim bratem* (IV); 1972 – *Jeśli pragniesz pokoju, pracuj na rzecz sprawiedliwości* (V); 1973 – *Pokój jest możliwy* (VI); 1974 – *Pokój zależy również od ciebie* (VII); 1975 – *Pojednanie drogą do pokoju* (VIII); 1976 – *Prawdziwy oręż pokoju* (IX); 1977 – *Jeśli chcesz pokoju, broń życia* (X).

Tematy orędzi na Światowe Dni Pokoju przygotowanych przez Jana Pawła II (27): 1978 – *Odrzucamy przemoc, popieramy pokój* (XI); 1979 – *Osiągniemy pokój, wychowując do pokoju* (było to ostatnie hasło, przygotowane przez Pawła VI, orędzie napisał już Jan Paweł II) (XII); 1980 – *Prawda siłą pokoju* (XIII); 1981 – *Chcesz służyć pokojowi – szanuj wolność* (XIV); 1982 – *Pokój – dar Boga powierzony ludziom* (XV); 1983 – *Dialog na rzecz pokoju wyzwaniem dla naszych czasów* (XVI); 1984 – *Pokój rodzi się z serca nowego* (XVII); 1985 – *Pokój i młodzi idą razem* (XVIII); 1986 – *Pokój jest wartością, która nie zna podziałów na Północ-Południe, Wschód-Zachód: jest tylko jeden pokój* (XIX); 1987 – *Rozwój i solidarność: dwie drogi wiodące do pokoju* (XX); 1988 – *Wolność religijna warunkiem pokojowego współżycia* (XXI); 1989 – *Poszanowanie mniejszości warunkiem pokoju* (XXII); 1990 – *Pokój z Bogiem Stwórcą, pokój z całym stworzeniem* (XXIII); 1991 – *Poszanowanie sumienia każdego człowieka warunkiem pokoju* (XXIV); 1992 – *Wierzący zjednoczeni w budowaniu pokoju* (XXV); 1993 – *Jeśli pragniesz pokoju, wyjdź naprzeciw ubogim* (XXVI); 1994 – *Rodzina źródłem pokoju dla ludzkości* (XXVII); 1995 – *Kobieta wychowawczynią do życia w pokoju* (XXVIII); 1996 – *Zapewnijmy dzieciom przyszłość w pokoju* (XXIX); 1997 – *Przebacz, a zaznasz pokoju* (XXX); 1998 – *Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju dla wszystkich* (XXXI); 1999 – *Poszanowanie*

³ Paweł VI, Jan Paweł II, *Orędzia papieskie na Światowy Dzień Pokoju*, Fundacja Jana Pawła II, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, Rzym 1985.

praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju (XXXII); 2000 – *Na ziemi pokój ludziom, których Bóg miłuje* (XXXIII); 2001 – *Dialog między kulturami drogą do cywilizacji miłości i pokoju* (XXXIV); 2002 – *Nie ma pokoju bez sprawiedliwości, nie ma sprawiedliwości bez przebaczenia* (XXXV); 2003 – „*Pacem in terris*”: *nieustanne zobowiązanie* (XXXVI); 2004 – *Zawsze aktualne zadanie: wychowywać do pokoju* (XXXVII); 2005 – „*Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj*” (Rz 12,21) (XXXVIII).

Po Janie Pawle orędzia przygotowywał Benedykt XVI: 2006 – *Pokój w prawdzie* (XXXIX) (pierwszy dzień z tematem i orędziem przygotowanym przez Benedykta XVI); 2007 – *Osoba ludzka sercem pokoju* (XL); 2008 – *Rodzina wspólnotą pokoju* (XLI); 2009 – *Zwalczanie ubóstwa drogą do pokoju* (XLII); 2010 – *Jeśli chcesz krzyczeć pokój, strzeż dzieła stworzenia* (XLIII); 2011 – *Wolność religijna drogą do pokoju* (XLIV).

Nie byłem w stanie przestudiować omawianych orędzi⁴. Opieram się na pracy ks. prof. Jerzego Bajdy z UKSW, który w „Ethosie” opublikował artykuł *Zagadnienie pokoju w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II. Refleksja nad treścią orędzi Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju*. Streścił swój artykuł następująco:

Od początku pontyfikatu Papież akcentuje w swoich orędziach etyczny, osobowy wymiar pokoju, wiążąc ten aspekt z koniecznością oparcia się na prawdzie – prawdzie o człowieku, o świecie, a także o istotnych zasadach bytu, z których wynikają oczywiste wymagania moralne obowiązujące wszystkich ludzi. Doniosłe znaczenie dla kształtowania etosu pokoju ma to wszystko, co Papież powiedział na temat poszanowania sumienia każdego człowieka. Bez zrozumienia racji poszanowania wolności ludzkiego sumienia nie można bowiem zrozumieć, dlaczego pokój jest zadaniem moralnym człowieka⁵.

Papież-etyk uwarunkowuje na etyczne i osobowe warunki pokoju. By służyć pokojowi, trzeba służyć prawdzie, wolności, sprawiedliwości, rozwojowi, solidarności; pokój buduje dialog, wiara, przebaczenie, poszanowanie mniejszości oraz praw człowieka i jego sumienia, rodzina, cywilizacja miłości i życia, dialog między kulturami, dialog na rzecz pokoju, międzynarodowa solidarność i współpraca na rzecz wspólnego dobra wszystkich ludów, troska o ubogich, właściwe wychowanie młodzieży, poszanowanie naturalnego środowiska człowieka...

⁴ O treści propokojowych orędzi Jana Pawła II już sporo napisano. Zob. J. Bajda, *Zagadnienie pokoju w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II. Refleksja nad treścią orędzi Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju*, „Ethos” 18 (2005) 3–4, s. 70–86. Cały tom poświęcono tematowi *Wojna sprawiedliwa*. W wielu artykułach znajdujemy odniesienia do myśli Jana Pawła II.

⁵ Tamże, s. 70.

Wielokrotnie nawiązywał do encykliki *Pacem in terris* Jana XXIII z jej postrzeganiem wolności jako filaru pokoju⁶. Pokój buduje się przez dialog. Temu tematowi papież poświęcił orędzie na rok 1983. Będzie mocno i stanowczo upominał się o dialog w związku z konfliktem kuwejskim.

Wysoką ocenę otrzymała Powszechna deklaracja praw człowieka, którą Jan Paweł interpretuje w świetle chrześcijańskiej koncepcji prawa naturalnego, a nie w sensie moralnego pozytywizmu⁷.

Konsekwentnie papież przypomina moralny wymiar pokoju: wojna rodzi się z grzechu, pokój rodzi się w sercu odnowionym, to zaś zakłada nawrócenie, wiarę, otwarcie się na Boga⁸.

STANOWISKO WOBEC WOJNY W ZATOCE PERSKIEJ

W WSD Łódź-Łagiewniki, w tej franciszkańskiej świątyni nauki, powstała poważna rozprawa naukowa pt. *Stanowisko Jana Pawła II wobec wojny na przykładzie wojny w Zatoce Perskiej w kontekście innych stanowisk*. Napisano ją pod kierunkiem o. prof. dr. hab. Leona Dyczewskiego, a młodym, obiecującym autorem studium jest o. Janusz Szypulski⁹. Obszerne fragmenty zostały opublikowane w roczniku naszej *Alma Mater* – „Lignum Vitae”¹⁰.

Wojna w Zatoce Perskiej, o której pisze Szypulski, zaczęła się agresją Iraku na Kuwejt (2 sierpnia 1990 r.), a zakończyła klęską Saddama Husajna (kapitulacja Iraku 3 marca 1991 r.). Była to najpoważniejsza wojna od zakończenia II wojny światowej. Świat musiał zająć stanowisko. Szczyt arabski potępił Irak, ale nie jednogłośnie (12 państw potępiło, 11 wstrzymało się od potępienia), co znacząco małą skuteczność. Bush, prezydent USA, organizował działania przeciw Irakowi. Racje były mocne: cała gospodarka światowa mogła być zagrożona, Husajn mógł wyprodukować bombę atomową; koniecznie trzeba było bronić demokracji i międzynarodowej praworządności... Od 6 sierpnia 1990 roku pod egidą ONZ budowała się antyiracka koalicja. Anglia zdecydowanie popierała ten kierunek działań. Także państwo Izrael parło do rozstrzygnięcia militarnego. Doradca prezydenta Cartera do spraw bezpieczeństwa narodowego w latach 1977–1981 Zbigniew

⁶ Tamże, s. 72.

⁷ Tamże, s. 81.

⁸ Tamże, s. 83.

⁹ Praca liczy 139 s. Dostępna jest w Instytucie Franciszkańskim. W osobnym dziale *Bibliografia* autor zestawiał 103 pozycje „polityków i humanistów”.

¹⁰ J.M. Szypulski OFMConv, *Stanowisko Jana Pawła II wobec wojny na przykładzie konfliktu w Zatoce Perskiej*, „Lignum Vitae” 11 (2010), s. 331–342.

Brzeziński stwierdzał dwa główne motywy podjęcia siłowej akcji przeciwko Husajnowi: Irak zagraża podstawowym interesom Zachodu (napływ niedrogiej ropy) i zagrożenie prozachodnich rządów na Półwyspie Arabskim.

W czasie tej wojny (2 sierpnia 1990 – 3 marca 1991) Jan Paweł II 57 razy zabierał głos w tej sprawie, najczęściej przy modlitwie Anioł Pański podczas śródowych konferencji. Korzystał z dyplomacji: listy do prezydenta Busha oraz Husajna, do sekretarza generalnego ONZ, poparcie inicjatywy pokojowej prezydenta ZSRR Michaiła Gorbaczowa.

Działania papieża na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu zasługują na przypominanie, ale *hic et nunc* ważniejsze są jego oceny.

Ocena irackiej agresji na Kuwejt była zdecydowanie negatywna: „poważne naruszenie prawa międzynarodowego” i zasad etycznych¹¹.

[...] byliśmy świadkami brutalnego pogwałcenia norm prawa międzynarodowego, określonych przez ONZ oraz wynikających z prawa moralnego: z tymi faktami nie można się pogodzić [...] ogromna koncentracja ludzi i broni, jaka nastąpiła później, miała na celu położenie kresu temu, co słusznie uznano za agresję¹².

Ocena siłowej odpowiedzi koalicji była również negatywna.

SPOTKANIE W ASYŻU W 1986 ROKU ORAZ „DUCH ASYŻU”

Najpierw samo spotkanie, następnie trzy jego potężne echa.

ASYSKIE SPOTKANIE

Wielokrotnie o tym wydarzeniu pisano. Franciszkanie mają w Asyżu centrum ekumeniczne z wysokiej klasy własnym ekspertem, o. Maksymilianem Mizzinim. Posiadamy jego opis tamtego spotkania¹³.

25 stycznia 1986 roku Jan Paweł II na zakończenie Tygodnia Modlitwy o Jedność w bazylice św. Pawła za Murami powiedział, że zamierza zaprosić do Asyżu przywódców religii i Kościołów chrześcijańskich. na modlitwę w intencji pokoju, co się też stało w dniu 27 października 1986 roku.

¹¹ *Anioł Pański – 26 VIII 1990*, OR 12 (1991) 1, s. 40.

¹² *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego 12 I 1991*, OR 12 (1991) 2–3, s. 40.

¹³ Tytuł tekstu: Światowy Dzień Modlitwy o Pokój w Asyżu w 1986 r. i znaczenie dialogu międzyreligijnego.

Już zapowiedź takiego spotkania poruszyła świat. Takiego spotkania nie widziały niebo i ziemia od swojego stworzenia. Absolutny precedens z inicjatywy słowiańskiego papieża.

W Asyżu mój zakon prowadzi centrum ekumeniczne. Przez wiele lat kierował nim o. Maksymilian Mizzi. Jako naoczny świadek w następujący sposób opisał tamto niesłychane wydarzenie. Opowiadaj, bracie Maksymilianie. Słuchamy także w Moskwie.

Światowy Dzień Modlitwy o Pokój, który odbył się w 27 października 1986 roku w Asyżu, został zorganizowany z inicjatywy Jego Świątobliwości Jana Pawła II. 25 stycznia 1986 roku podczas obchodów Tygodnia Modlitwy o Jedność Chrześcijan w bazylice św. Pawła za Murami w Rzymie papież ogłosił, że zamierza zaprosić przywódców religii i Kościołów chrześcijańskich na modlitwę w intencji pokoju na dzień 27 października 1986 roku do Asyżu.

To była ogromna niespodzianka. Następnego dnia ta wiadomość błyskawicznie rozeszła się po całym świecie. Podczas gdy jedni wyrażali swe zadowolenie i entuzjazm, inni byli nastawieni sceptycznie wobec możliwych rezultatów tego przedsięwzięcia. W istocie okazało się ono najbardziej niezwykłym spotkaniem religijnym, jakie kiedykolwiek się odbyło. Wszystkie wielkie religie świata i wszystkie Kościoły chrześcijańskie po raz pierwszy uczestniczyły wspólnie w – jak to zostało nazwane – Światowym Dniu Modlitwy o Pokój. Asyż nigdy wcześniej nie był świadkiem wydarzenia tak wielkiej wagi. Trzy zasadnicze momenty złożyły się na program spotkania: powitanie, modlitwa połączona z jednodniowym postem oraz pielgrzymka. Rankiem w dniu uroczystości papież powitał zaproszonych gości w bazylice Matki Bożej Anielskiej u podnóża góry, na której położony jest Asyż. Następnie wszyscy wyruszyli do tego starego średniowiecznego miasta, gdzie urodził się św. Franciszek. Gdy wszyscy przedstawiciele światowych religii przybyli do Asyżu, udali się do różnych miejsc, gdzie przywódcy religijni (buddyści, muzułmanie, żydzi, sintoiści, Indianie amerykańscy, wyznawcy wierzeń afrykańskich, chrześcijanie, bahaiści i in.) prowadzili modlitwy zgodnie z własną tradycją. Po zakończeniu modlitw wszyscy przedstawiciele religii zgromadzili się na głównym placu Asyżu i wyruszyli stamtąd w pielgrzymce w kierunku bazyliki św. Franciszka. Tysiące ludzi zebranych wzdłuż trasy marszu ulicami miasta wznosili entuzjastyczne okrzyki i śpiewali: „Pokój, pokój, pokój. My chcemy pokoju!”. Naprzeciwko bazyliki przywódcy religijni, wraz z papieżem w centrum, zajęli miejsca na specjalnie wzniesionej platformie, zaś około 2 tys. zaproszonych gości ustawiło się na placu. Po wprowadzeniu uczynionym przez Jana Pawła II poszczególne przedstawiciele różnych religii w określonej kolejności podchodzili do mównicy i odczytywali przesłanie pokoju lub wykonywali krótki obrzęd, będący wezwaniem do pokoju. Na przykład Indianie z Ameryki Północnej wypalili fajkę pokoju, wydmuchując dym na

cztery strony świata: na północ, południe, wschód i zachód.

Zadziwiające było to, że w końcowym momencie uroczystości nad Asyżem rozpostarła się tęcza o jaskrawych barwach, biorąca swój początek od Matki Bożej Anielskiej. Zostało to powszechnie odczytane jako znak pokoju¹⁴.

To religijne zgromadzenie zostało określone jako „proroctwo pokoju”, a papież stwierdził, że odbyło się ono w „duchu Asyżu”, to znaczy w duchu pokoju i pojednania, w duchu szacunku i miłości, w duchu międzyreligijnego dialogu. To spotkanie stało się początkiem nowej epoki, epoki szacunku do wszystkich światowych religii i kultur, stworzyło także poczucie jedności rodzaju ludzkiego¹⁵.

Dodamy tu kilka szczegółów.

Kiedy Jan Paweł II 25 stycznia 1986 roku w rzymskiej bazylice św. Pawła za Murami zapowiadał zaproszenie do Asyżu wyznawców wszystkich religii, jasno sformułował cel spotkania:

Organizując to spotkanie Stolica Apostolska pragnie przyczynić się do powstania światowego ruchu modlitwy o pokój, który przekraczając granice państw i angażując wyznawców wszystkich wyznań, ogarnie cały świat [...]¹⁶.

Nie jest prawdą, że Jan Paweł II modlił się wspólnie z przedstawicielami innych religii. Wspólne było spotkanie, wspólne świadectwa i słowa za pokojem, ale na modlitwę nastąpiło rozejście się do różnych kościołów i sal niesakralnych, by modlić się „po swojemu”.

Papież usłyszał głosy zaniepokojenia, że swoją asyską inicjatywą relatywizuje prawdę i prowadzi do gubienia własnej tożsamości. Tłumaczył więc, że nie jest to ustępstwo na rzecz religijnego relatywizmu, ale wyraz głębokiego i konsekwentnego szacunku dla każdego człowieka, każdy bowiem ma prawo i obowiązek kierować się głosem własnego sumienia w poszukiwaniu prawdy¹⁷. Odwołał się też do *sacrum*, które Bóg zakorzenił w każdym człowieku. Kiedy pragniemy

¹⁴ Koniecznie muszę dodać: Kiedy Jan Paweł II podczas pielgrzymki do ojczyzny był w Auschwitz, pod koniec jego modlitw i przemówienia nagle pojawiła się nad obozem śliczna tęcza. Kiedy w tymże Auschwitz był jego następca, Benedykt XVI, również pojawiła się tęcza.

¹⁵ M. Mizzi, Światowy dzień modlitwy o pokój w Asyżu w 1986 r. i znaczenie dialogu między religijnego. Niestety, nie odnotowałem *locus citationis*. Na uwagę zasługuje także inny tekst O. Mizziego: *Interreligious dialogue. Written by Faither Max Mizzi in May 2006*. „Assisi News” April 2009.

¹⁶ *Zjednoczeni w modlitwie o pokój. Zapowiedź światowego spotkania na modlitwie o pokój*, OR(P) 7 (1986) 1(75), 1. Redakcja „L'Osservatore Romano” w taki sposób przekazuje słowo Jana Pawła II.

¹⁷ *Powitalne przemówienie Ojca Świętego*, OR(P) 7 (1986) 10, s. 1.

wspólnie dążyć do pokoju, trzeba sięgać do tego najgłębszego i powszechnego korzenia¹⁸. Nieuznawanie tej prawdy rodziło w dziejach bardzo przykre owoce. Z goryczą trzeba wyznać, że:

[...] religie, a nawet kościelne i wyznaniowe przynależności (a zatem również wewnątrz jednej religii), nie zawsze jednoczą ludzi i budują szerszą wspólnotę ludzką. Przynależność kościelna, wyznaniowa i religijna niekiedy dzieli ludzi. Palestyna, Irlandia, Indie, kraje dawnej Jugosławii... Krwawe antagonizmy między mahometanami a wyznawcami judaizmu, dawniej między mahometanami a chrześcijanami, walki między protestantami a katolikami, konflikty między prawosławiem a rzymskim katolicyzmem, prawosławiem a grekokatolicyzmem... Straszne demony religijnego fanatyzmu podają dłonie demonom nacjonalizmów... Niszczące w konsekwencji alianse tych dwóch demonów z przerażeniem obserwujemy na dymiących terenach dawnej Jugosławii [...]¹⁹.

Przykład Asyżu okazał się w pozytywnym znaczeniu „zaraźliwy”: coś analogicznego zorganizowano w Japonii na Górze Hiei (1987), w bazylice Matki Bożej na Zatybrzu w Rzymie (1988), w Warszawie w 50. rocznicę wybuchu II wojny światowej (1 września 1989 r.) i dzień później, 2 września w Oświęcimiu-Brzezince, w La Valetta na Malcie (1991) i znowu w Asyżu (1993)²⁰.

Szczegółowiej opowiem o Asyżu w Chicago, Gratzu, Astanie i Gdańsku. Bez obawy pomyłki można i trzeba słyszeć tu trzy potężne światowe echa spotkania w Asyżu oraz jedno pokorne, małe, lecz bardzo interesujące echo franciszkańsko-polskie.

NIEOCZEKIWANE ECHA ASYSTEKIEGO SPOTKANIA

ECHO ASYSKIEGO SPOTKANIA W CHICAGO – WRZESIEŃ 1993

– Deklaracja za etyką światową (1995)

Duch Asyżu bardzo wyraźnie i konkretnie objawił się w Chicago, gdzie we wrześniu 1993 roku spotkali się reprezentanci religii całego świata, tworząc

¹⁸ Tamże, s. 1 i 13.

¹⁹ S.C. Napiórkowski, *Religie a pokój. Doświadczenia asyjskie*, w: *Religie i pokój. Materiały z Sympozjum Naukowego w Państwowym Muzeum na Majdanku (19 maja 1993)*, red. E. Sako-wicz, Lublin 1994, s. 43–44. Na apel Jana Pawła II przybyło do Asyżu 47 delegacji, reprezentujących poza chrześcijaństwem 13 religii świata. Tamże, s. 40.

²⁰ *Veglia di preghiera per la pace in Europa specialmente nei Balcani presieduta dal Santo Padre Giovanni Paolo II con i vescovi delle diocesi dei Balcani e i rappresentanti delle alert Chiese e comunità ecclesiali, Assisi 1993*, w: Napiórkowski, *Religie a pokój...*, s. 41. Bibliografia polska: „Znak” 48 (1996) 497: *W duchu Asyżu*.

swoisty Parlament Religii Świata. Wypracował on, przyjął i opublikował bardzo ważny i potrzebny dokument podstawowych zasadach etyki dla współczesnego świata: *Déclaration pour une éthique planétaire*. Punktem wyjścia deklaracji była książka Hansa Künga *Projekt etyki światowej* z trzema podstawowymi założeniami: 1) Nie ma pokoju w świecie bez pokoju między religiami; 2) Nie ma pokoju między religiami bez dialogu między religiami; 3) Nie ma dialogu między religiami bez studium wewnętrznych zasad każdej religii. Właśnie takie badania umożliwiły narodziny *Deklaracji o światowej etyce*. Reprezentanci wszystkich religii po raz pierwszy w dziejach opowiedzieli się za następującym ukierunkowaniem czy zasadami światowej etyki:

1) zaangażowanie w promocję kultury bez przemocy (*non violence*) i szanowanie każdego życia;

2) zaangażowanie w promocję kultury solidarności i sprawiedliwego porządku;

3) zaangażowanie w promocję kultury tolerancji i życia z poszanowaniem prawdy;

4) zaangażowanie w promocję kultury równości i partnerstwa między mężczyzną i kobietą²¹.

Deklaracja nie odwołuje się wprost i wyraźnie do wydarzenia w Asyżu w 1986 roku, ale bez niego raczej by jej nie było. Asyż 1986 zainaugurował nowy etap w dziejach religii, a nawet – nie lekajmy się tego słowa – w dziejach ludzkości.

ECHO ASYSKIEGO SPOTKANIA W GRAZU – 1997

– Charta Oecumenica (kwiecień 2001)

Spotkanie w Asyżu owocuje, ośmiela do analogicznych działań, otwiera serca na serca, Kościoły na Kościoły i religie, religie na religie i Kościoły, promuje solidarność ludzi wierzących. Duch Asyżu wylewa się na Europę. Piękną tego ilustrację i dowód otrzymaliśmy w Charta Oecumenica, o której koniecznie trzeba tu powiedzieć.

Jak wiadomo, Kościół katolicki dzieli się na diecezje, a na czele diecezji stoi biskup. Biskupi danego kraju tworzą konferencję episkopatu tego kraju. Od niedawna reprezentacje takich konferencji tworzą w Europie naczelną strukturę, po łac. *Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae* (CCEE). Obok Kościoła katolickiego są w Europie także inne Kościoły. One również utworzyły wspólną strukturę europejską pod nazwą Konferenz Europäischen Kirchen (KEK).

²¹ *Parlement des religions du monde présenté et commenté par Hans Küng et Karl Josef Kuschel*, Paris 1995.

CCEE oraz KEK podjęły współpracę. Organizują ogólnoeuropejskie konferencje. Pierwsza odbyła się w Bazylei w 1989 roku (trzy lata po spotkaniu w Asyżu), druga w Grazu w 1997 roku. Mówi się i pisze o tych spotkaniach jako o konferencjach Kościołów Europy. W 2001 roku została opublikowana Charta Oecumenica – Karta ekumeniczna. Wytyczne dla wzrastającej współpracy pomiędzy Kościołami w Europie. Jej autorstwo przypisuje się konferencji w Grazu. Opublikowana została jednak cztery lata później, ponieważ w tym czasie konsultowano ją we wszystkich Kościołach i oczekiwano na ich zgodę, by Charta Oecumenica nabrała możliwie największego autorytetu.

Główne tezy Charta Oecumenica pięknie harmonizują z duchem Asyżu.

1) Jesteśmy wspólnie powołani do jedności w wierze. Mamy wspólne Credo. Wspólnie uznajemy pierwsze sobory. Teraz chodzi o to, by dać wspólny wyraz naszej wspólnej wierze. „Najważniejszym zadaniem Kościołów w Europie jest wspólne głoszenie Ewangelii [...]. Wymaga to zwiększonego zaangażowania i wymiany doświadczeń w zakresie katechezy i duszpasterstwa [...].”

2) „W duchu Ewangelii musimy wspólnie opracować historię Kościołów chrześcijańskich”. „Ważne jest: poznawać duchowe bogactwo różnych tradycji chrześcijańskich, wzajemnie uczyć się od siebie i pozwalać się obdarowywać”.

3) „Wspólnie działać [...]. Szczególnego wsparcia wymagają małżeństwa międzywyznaniowe w ich dążeniu do praktykowania ekumenie w życiu codziennym”.

4) „Wspólnie się modlić. [...] przez modlitwy i nabożeństwa – do pogłębienia wspólnoty duchowej między Kościołami oraz do widzialnej jedności Kościoła Chrystusowego”.

5) „Kontynuować dialogi. [...] kontynuować sumiennie i intensywnie dialog na różnych płaszczyznach [...].”

6) „Wspólnie kształtować Europę”. „[...] Kościoły popierają integrację kontynentu europejskiego. Bez wspólnych wartości jedność nie uzyska trwałego fundamentu”. Deklaracja wylicza te podstawowe wartości: pokój, sprawiedliwość, wolność, tolerancja, uczestnictwo i solidarność. Dodaje: „Kładziemy nacisk na poszanowanie życia, wartość małżeństwa i rodziny, priorytetowe zaangażowanie na rzecz ubogich, gotowość do przebaczenia, a we wszystkim na miłosierdzie”. „[...] przeciwdziałać niebezpieczeństwu przekształcenia Europy w zintegrowany Zachód i w zdeintegrowany Wschód”.

7) „Jednać narody i kultury”. „[...] Wobec licznych konfliktów zadaniem Kościołów jest wspólna służba na rzecz pojednania między narodami i kulturami”.

8) „Chronić stworzenie”. „[...] Zalecamy wprowadzenie w Kościołach europejskich ekumenicznego dnia modlitwy o ochronę stworzenia”. „Zobowiązujemy się [...] wspierać kościelne organizacje ekologiczne i struktury ekumeniczne w ich staraniach na rzecz ochrony stworzenia”.

9) „Pogłębiać więź [tekst oryg.: *Gemeinschaft*] z judaizmem”. Kościoły wyrażają żal „z powodu wszelakich przejawów antysemityzmu”, potępiają „towarzyszące im wybuchy nienawiści i prześladowania” i proszą Boga o przebaczenie za chrześcijański antyjudajizm. Za sprawę nagłą uznają, „by nasze Kościoły przez głoszenie i nauczanie, w teorii praktyce, ukazywały głęboki związek wiary chrześcijańskiej i judaizmu oraz by wspierały współpracę chrześcijańsko-żydowską”.

10) „Utrzymywać relacje z islamem”. Autorzy nie ubarwiają sytuacji. Napisa-
li: „Chociaż między muzułmanami a chrześcijanami istniało i nadal istnieje wiele dobrych kontaktów i stosunków sąsiedzkich, to jednak po obu stronach występują też poważne zastrzeżenia i uprzedzenia [...]”. Deklarują wolę nasilania spotkań między chrześcijanami i muzułmanami oraz rozwijania dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego na wszystkich płaszczyznach, zwłaszcza na temat wiary w jednego Boga i rozumienia prawd człowieka.

11) Odnosnie do spotkań z innymi religiami i światopoglądami *Charta* stwierdza ich pluralizm w Europie, przy równoczesnym zjawisku odrzucania chrześcijaństwa na ich korzyść. Deklaruje gotowość Kościołów do podejmowania krytycznych pytań i do prowadzenia uczciwej dyskusji. Są jednak wspólnoty, z którymi nie da się prowadzić dialogu i przed nimi trzeba ostrzegać. Ten punkt kończą dwa zobowiązania. „Zobowiązujemy się: * uznawać wolność religii i sumienia jednostek oraz wspólnot i bronić ich praw – w ramach obowiązujących przepisów prawnych – do wyznawania swojej wiary lub światopoglądu indywidualnie lub zbiorowo, prywatnie lub publicznie; * być otwartym na dialog z wszystkimi ludźmi dobrej woli, podejmować z nimi wspólne dążenia i świadczyć wobec nich o wierze chrześcijańskiej”²².

Taki wielki i piękny tekst został zalecony jako „tekst podstawowy wszystkim Kościołom i konferencjom episkopatów, aby ją przyjęły i dostosowały do swoich lokalnych warunków”.

ECHO ASYSKIEGO SPOTKANIA W ASTANIE

We wrześniu 2001 roku Jan Paweł II złożył wizytę w Kazachstanie²³, kraju głównie islamskim (9 razy większy od Polski, ok. 15,5 mln mieszkańców). Za religie tradycyjne uznaje się tam islam, prawosławie i judaizm. Katolicyzm nie ma takiego statusu. A jednak papieża zaproszono i bardzo życzliwie przyjęto. W swoich przemówieniach podkreślał wielokulturowość Kazachstanu i wyjątkową potrzebę w tym kraju dialogu kultur. Jego przemówienie do środowisk aka-

²² Punkty 1–12 odpowiadają takim punktom w *Charta Oecumenica*.

²³ *Визит Святейшего Отца Иоанна Павла II в Казахстан. The Visit of the Holy Father. John Paul II to Kazakhstan*, „Credo”, Karaganda 2003 [informacja, dokumenty, album].

demickich w nowej stolicy kraju, Astanie, spotkało się z owacją. Kilkakrotnie na własne oczy oglądałem ten entuzjazm (na filmie w Astanie we wrześniu 2010 r.).

Biskup Janusz Kaleta, administrator apostolski Atyrau w Kazachstanie, napisał, że była to wizyta nieoczekiwana, tym bardziej że na krótko przed nią był historyczny zamach w USA (11 września), a w związku z tym wyjątkowe napięcie między Zachodem a islamem. Trzeba też wziąć pod uwagę to, że Kazachstan był częścią Związku Radzieckiego, a tam programowo i konsekwentnie mówiło się źle o Kościele katolickim. A jednak doszło do wizyty²⁴.

Jednym z owoców pielgrzymki Jana Pawła II do Kazachstanu była prezydencka inicjatywa organizowania konferencji przywódców religijnych. Odbywają się one co trzy lata w Astanie. Są dosyć ważne dla całego regionu środkowoazjatyckiego, władze bowiem „deklarują szacunek dla religii, wchodzą w nią w dialog i potwierdzają poszanowanie dla praw międzynarodowych dotyczących wolności religijnej: wyznawania lub niewyznawania religii, a także możliwości wyboru lub zmiany religii. To jest dla nas bardzo ważne, bo nie zawsze to prawo jest respektowane w państwach o większości islamskiej”²⁵.

Astana, młoda stolica kraju (liczy ok. 10 lat²⁶, odebrała godność stolicy Ałma Acie, jak Warszawa odebrała niegdyś koronę stolicy Krakowowi, a Moskwa Petersburgowi). Ma swój Manhattan – centrum z imponującą architekturą oraz slumsy na obrzeżach pełne muzułmańskiej biedoty. W centrum astańskiego Manhattanu prezydent Nazarabajew wystawił olbrzymią i śliczną, pełną światła piramidę. Znaczną jej wewnętrzną przestrzeń przeznaczył na kazachstański Asyż, tzn. postanowił niejako przedłużyć wydarzenie Asyżu z 1986 roku. Co trzy lata organizuje to spotkanie przywódców religijnych z całego regionu środkowoazjatyckiego. Tutejsze władze „deklarują szacunek dla religii, wchodzą z nią w dia-

²⁴ „Znaczenia tej wizyty nie da się przecenić. W Związku Sowieckim, którego częścią był Kazachstan, o Kościele katolickim mówiło się źle. A jednak doszło do wizyty. Prezydent Nursułtan Nazarabajew nie krył swojej wielkiej sympatii dla Gościa; mówiło się nawet o przyjaźni między nimi. Prezydent podkreślał wkład Jana Pawła II w proces dialogu międzyreligijnego i między kulturami. Podkreślano, że jest to postać ważna dla całego świata, niezależnie od tego, jakie ktoś ma poglądy religijne; że jest to autorytet światowego formatu – napisał: Papieska wizyta zaowocowała ociepleniem kontaktów między państwem a Kościołem katolickim. Oczywiście władzom zależy przede wszystkim na relacjach z Watykanem, Kościół lokalny liczy się dużo mniej. Prezydent jednak wielokrotnie podkreślał, że Kościół katolicki jest w Kazachstanie religią tradycyjną, co w nomenklaturze kazachstańskiej, ale i rosyjskiej jest bardzo istotne, gdyż dzięki temu tak jak islam, prawosławie i judaizm cieszymy się pewnymi względami, oficjalnie i nieoficjalnie. Władze faktycznie uznały katolickie struktury kościelne: diecezje i administraturę apostolską, możemy zakładać nowe parafie i budować kościoły” (tamże).

²⁵ Tamże.

²⁶ Tekst pisany w 2011 r.

log i potwierdzają poszanowanie dla praw międzynarodowych”²⁷. Na ogół nie nawiązuje się do spotkania w Asyżu, ale dość wyraźnie nawiązuje się do wizyty w Kazachstanie Jana Pawła II. Skądinąd wiemy, że szacunek dla innych kultur i apel o dialog kultur w sensie „dialog między kulturami” to ważny element spotkania w Asyżu w 1986 roku.

ECHA SPOTKANIA W ASYŻU W MIĘDZYNARODOWEJ KOMISJI TEOLOGICZNEJ

Międzynarodowa Komisja Teologiczna (*Commissio Theologica Internationalis*) została powołana przez papieża Pawła VI w 1969 roku jako odpowiedź na soborowy postulat *aggiornamento*. Miała służyć odnowie, wspierając Nauczycielski Urząd Kościoła²⁸. W latach 1969–1995 opublikowała 18 ważnych dokumentów²⁹. W październiku 1996 roku, a więc 10 lat po spotkaniu w Asyżu, przyjęła dokument *Chrześcijaństwo i religie*. Specjalna podkomisja, której współprzewodniczył rektor KUL, ks. prof. Andrzej Szostek MIC, opracowała i przyjęła tekst wyraźnie nawiązujący do spotkania w Asyżu. We *Wprowadzeniu* napisano:

Czynniki komunikacji i współzależności między różnymi narodami i różnymi kulturami przyczyniły się do rozwoju świadomości. Mimo sekularyzacji wśród ludzi współczesnych nie zanikł zmysł religijny. Dobrze znane są rozmaite zjawiska, w których przejawia się zmysł religijny, mimo kryzysu, jaki w różnym stopniu obejmuje wielkie religie. Znaczenie elementu religijnego w życiu człowieka i coraz częstsze spotkania między ludźmi i kulturami powodują, że dialog międzyreligijny jest konieczny. Jest on niezbędny także ze względu na problemy dotyczące ludzkości oraz potrzebę ukazywania sensu życia i rozwijania wspólnego działania na rzecz pokoju i sprawiedliwości

²⁷ Tamże.

²⁸ Pracuje w niej kadencyjnie (5–6 lat) 30 wybitnych teologów z całego świata. Sukcesywnie pracowali w niej także Polacy: ks. Stanisław Olejnik ATK, ks. Bogusław Inlender ATK, ks. Ignacy Różycki PAT, ks. Stanisław Nagy KUL, ks. Tomasz Węclawski PWT Poznań, ks. Andrzej Szostek MIC KUL, ks. Jerzy Szymik KUL i Uniwersytet Śląski.

²⁹ 1) *Refleksje o celach i metodach pracy Międzynarodowej Komisji Teologicznej* (1969); 2) *Kapłaństwo katolickie* (1970); 3) *Jedność wiary i pluralizm teologiczny* (1972); 4) *Apostolskość Kościoła i sukcesja apostolska* (1973); 5) *Moralność chrześcijańska i jej normy*; 6) *Urząd Nauczycielski Kościoła i teologia* (1976); 7) *Postęp ludzki i zbawienie chrześcijańskie* (1977); 8) *Doktryna katolicka o sakramencie małżeństwa* (1977); 9) *Wybrane zagadnienia z chrystologii* (1979); 10) *Teologia, chrystologia, antropologia* (1981); 11) *Pojednanie i pokuta* (1982); 12) *Godność i prawa osoby ludzkiej* (1983); 13) *Wybrane zagadnienia z eklezjologii* (1985); 14) *Świadomość, jaką Jezus miał o sobie samym i o swoim posłaniu* (1985); 15) *Wiara i inkultuacja* (1988); 16) *Interpretacja dogmatów* (1988); 17) *Aktualne problemy eschatologii* (1992); 18) *Teologia Odkupienia* (1995); 19) *Chrześcijaństwo i religie* (1996).

w świecie. Chrześcijaństwo nie pozostaje na zewnątrz ani nie może pozostawać na marginesie takiego spotkania i konsekwentnego dialogu między religiami (nr 2)³⁰.

Pamiętamy, że w latach 1993–1995 tzw. Parlament Religii w Chicago wypracował Deklarację za etyką światową. Międzynarodowa Komisja Teologiczna nie przeczyła tej imponującej inicjatywie, wykazała, owszem, swoją z nią solidarność. W latach 2006, 2007 i 2008 na spotkaniach w Rzymie pogłębiała tę problematykę, ogniskując swoje poszukiwania na prawie naturalnym. W 2006 roku ukazał się olbrzymi dokument pt. *W poszukiwaniu etyki uniwersalnej: Nowe spojrzenie na prawo naturalne. Międzynarodowa Komisja Teologiczna. We Wstępie autorzy dość wyraźnie wskazali na wartość świadectwa różnych religii. Pracowali niewątpliwie „w duchu Asyżu”*³¹.

Analiza dokumentu zasługuje na osobne sympozjum. Tutaj niech wystarczy zasygnalizowanie.

ECHO ASYSKIEGO SPOTKANIA NAD BAŁTYKIEM

Franciszkanie (OFMConv) w Gdańsku realizują program pt. Asyż w Gdańsku. Bez ambicji planetarnych i globalnych czy nawet europejskich, na małą skalę, ale jednak! Corocznie zapraszają na spotkania m.in. rabina oraz imana. Tworzą małą tradycję. Przyzwyczajają ludzi. Pogłębia się wzajemna znajomość. Słabną uprzedzenia, które często wynikają właśnie z braku znajomości i kontaktów. Gdańsk pokazuje, że nie trzeba być wielkim Chicago, Gratzem czy Astaną, ażeby być Asyżem i promować ducha Asyżu.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Dla sprawy pokoju w Europie poważne znaczenie miało wielkie i zasłużenie sławne *Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich* z 18 listopada 1965 roku (tego samego dnia zakończyła się przedostatnia sesja Vaticanum II, na której przyjęto konstytucję dogmatyczną o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* oraz dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*). Pod orędziem podpisało się 36 biskupów polskich, a wśród nich Karol Wojtyła, arcybiskup metropolita krakowski. Warto ustalić osobisty wkład w to dzieło krakowskiego hierarchy³².

³⁰ Polski przekład całego dokumentu: *Chrześcijaństwo i religie* (1996), w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. ks. J. Królikowski, Kraków 2000, s. 393–434.

³¹ Autorzy z wielkim uznaniem przypominają Powszechną deklarację praw człowieka z 1948 r. [4].

³² *Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1966.

BIBLIOGRAFIA

- Paweł VI, Jan Paweł II, *Orędzia papieskie na Światowy Dzień Pokoju*, Rzym 1985.
- Jan Paweł II, *Osiągniemy pokój wychowując do pokoju*, „Chrześcijanin w Świecie” (1979) 74, s. 93–101.
- Jan Paweł II, *Orędzie Jego Świątobliwości Papieża Jana Pawła II na XII Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 1999*.
- Jan Paweł II, *Dzień Pokoju 1 stycznia 1980 r.*, [Watykan] Typis Polyglottis Vaticanis 1979.
- Jan Paweł II, *Budowanie pokoju zadaniem wszystkich*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 78 (2002) 2, s. 95–99.
- Jan Paweł II, *List papieża do przywódców państw i rządów – „Aby każdy naród żył w pokoju”*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 78 (2002) 3, s. 181–182.
- Jan Paweł II, *Zawsze aktualne zadanie: wychowywać do pokoju*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 80 (2004) 1, s. 1–9.
- Bajda J. ks., *Zagadnienie pokoju w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II. Refleksja nad treścią orędzi Jana Pawła II na Światowy Dzień Pokoju*, „Ethos” 18 (2005) 3–4, s. 70–86.
- Górka T., Bogusz B., *Wojna i pokój. Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II z lat 1990–2005*, „Ethos” 18 (2005) 3–4, s. 331–352. [Bibliografia nie zestawia opracowań, sprawozdań i innych informacji].
- Napiórkowski S.C. OFMConv, *Religie a pokój. Doświadczenia asyjskie*, w: *Religie i pokój. Materiały z Sympozjum Naukowego w Państwowym Muzeum na Majdanku (19 maja 1993)*, red. E. Sakowicz, Lublin 1994, s. 43–44.
- Napiórkowski S.C. OFMConv, *Ekumeniczny wymiar myślenia soborowego w polskich katolickich podręcznikach teologicznych i katechizmach Kościoła katolickiego*, w: *Teologia w dialogu*, red. A. Nossol, W. Hryniewicz, S.C. Napiórkowski, t. V: Święta Tajemnica Jedności. Dekret o ekumenizmie, Lublin 1988, s. 129–140; też w: S.C. Napiórkowski, *Wierzę w jeden Kościół*, Tarnów 2003, s. 443–452.
- Napiórkowski S.C. OFMConv, *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969–1996*, red. ks. J. Królikowski, Kraków 2000.
- Napiórkowski S.C. OFMConv, *Orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1966.
- Szypulski J.M. OFMConv, *Stanowisko Jana Pawła II wobec wojny na przykładzie konfliktu w Zatoce Perskiej*, „Lignum Vitae” 11 (2010), s. 331–342.
- Визит Святейшего Отца Иоанна Павла II в Казахстан. The Visit of the Holy Father. John Paul II to Kazakhstan*, „Credo”, Karaganda 2003 [informacja, dokumenty, album].

PUBLIKACJE S.C. NAPIÓRKOWSKIEGO CZĘŚCIOWO LUB W CAŁOŚCI
POŚWIĘCONE JANOWI PAWŁOWI II

Zestawienie wykazuje wszystkie publikacji S.C. Napiórkowskiego poświęcone Janowi Pawłowi II. Tematyczne rozszerzenie bibliografii niech usprawiedliwi metodologiczne założenie autora, że wybrane tematy, również odnośnie do Jana Pawła II, należy uprawiać w kontekście, nie w izolacji od innych działań.

Prawosławna teologia ikony w katolickiej Polsce?, „Summarium” (1980) 9, s. 125–129.
[Ukazał się w 1984 r.].

Dwie wizje papieża i świętego, RN(S) (1982) 317, s. 267.

Na czym polega odnowa kultu maryjnego, RTK 29 (1982) 2, s. 169–182. [Ukazał się w 1985 r.].

Niepokalana Wszechpośredniczka, RN(P) (1982) 316.

Mariologia i pobożność maryjna jako problem ekumeniczny, RTK 39 (1983) 2, s. 17–32.

Miłosierna Matka Miłosierdzia, RN(P) (1983) 11, s. 333–334.

Jan Paweł II o Marcinie Lutrze, „Posłaniec Warmiński” 3 (1984) 2.

La théologie de l'icône enseignée per l'Église Catholique en Pologne est-elle catholique ou orthodoxe?, EM 34 (1984) I–II, s. 41–51.

Teologia wobec kultu maryjnego w Polsce, „Collectanea Theologica” 54 (1984) fasc. II, s. 29–40.

Godność człowieka według encykliki Jana Pawła II „Redemptor hominis” oraz Konstytucji Soboru Watykańskiego II „Gaudium et spes”, RTK 32 (1985) 2, s. 183–194.

Maryjność – szansa czy niebezpieczeństwo w naszym duszpasterstwie, „Jasna Góra” 3 (1985) 11, s. 9–21, 12, s. 14–25. [Współ z S. Wilkanowiczem i in.].

Chrześcijanie uczą się chrześcijańskiej pobożności od Pierwszej Chrześcijanki, Lublin 1986. [Wyd. powielaczowe].

Marie dans la piété catholique, „Collectanea Theologica” 56 (1986) fasc. spec., s. 69–84.
[Referat wygłoszony w Strasburgu podczas Międzynarodowego Sympozjum Ekumenicznego].

Mariologisches Symposium zum Thema der Erneuerung des Marienkultes (KUL 5. Mai), M 48 (1986) 1–2, s. 276–277.

Odnowa kultu maryjnego. Stwierdzenia – problemy otwarte – sprawy oczekujące na interwencję (podsumowanie sympozjum), „Teologia w Polsce” 4 (1986) 9, s. 35–42.

Poszukiwanie ekumenicznej ikony Maryi, BE (1986) 2, s. 44–71.

Antropologiczna adhortacja Pawła VI i mariologiczna encyklika Jana Pawła II w służbie odnowy kultu maryjnego, „Teologia w Polsce” 5 (1987) 13, s. 26–33.

[Głos w dyskusji nt. *Redemptoris Mater*], „Przegląd Katolicki” 75 (1987) 41, s. 4.
[W pliku „Więź z Maryją”].

- Le Symposium Polonais sur le renouveau du culte marial (Université Catholique de Lublin, le 11 mai 1987)*, M 49 (1987) fasc. 1–4, s. 591–593.
- Więź z Maryją* [Z S.C. Napiórkowskim rozmawia T. Pulcyn], „Przegląd Katolicki” 75 (1987) 41, s. 4–5.
- Dwa wielkie słowa o Maryi*, „Więź” 31 (1988), s. 69–75.
- L’enciclica di Giovanni Paolo II „Redemptoris Mater”. Un messaggio alla Chiesa di Polonia (Lublin, 9 maggio 1988)*, M 50 (1988) fasc. I–II, s. 559–560.
- Z Maryją urzeczywistniamy Kościół*, „Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne” 20 (1988), s. 189–204.
- Odnajdywanie człowieka w Chrystusie. Z antropologii encykliki Jana Pawła II „Redemptor hominis”*, w: „Żeby nie ustala wiara”. *Katolicki Uniwersytet Lubelski przed wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II*, Lublin 1989, s. 101–109.
- Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus” i encyklika Jana Pawła II „Redemptoris Mater” w odnowie kultu maryjnego*, w: „Błogosławić mnie będą”. *Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus”. Tekst – komentarze – dyskusja*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 1990, s. 73–81.
- Polska teologia ikony? Problem obecności Maryi pośród nas w świetle doświadczeń peregrynacji*, „Teologia w Polsce” 8 (1990) 24, s. 3–4.
- Teolog o Matce Boskiej*, „Wierzę. Koszalińsko-Koło-brzeski Dwutygodnik Katolicki” (1990) 18, s. 3–4.
- O rozprawie doktorskiej ks. Jerzego Buczka pt. „Ekumenizm IV Pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny”*, „Misyjne Drogi” [Poznań] 9 (1991) 4, s. 13–15.
- Encyklika Jana Pawła II „Redemptoris Mater”. Zagadnienia wybrane*, w: *Historia i Logos*, red. K. Macheta, K. Gózdź, M. Kowalczyk, Lublin 1991, s. 101–115.
- La Mediatrice in Cristo*, „Miles Immaculatae” 27 (1991) fasc. I–II, s. 43–52.
- Jan Paweł II, *Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 1993. [Rec.: G. Bartosik OFMConv, „Miles Immaculatae” 29 (1993) 2, s. 386–387].
- Macierzyńskie pośrednictwo w Duchu Świętym*, w: *Jan Paweł II, Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 1993, s. 215–245. [Współ z ks. T. Wilskim].
- O mariologii eklezjotycznej*, w: *Matka Jezusa pośród pielgrzymującego Kościoła*, red. J.S. Gajek, K. Pek MIC, Warszawa 1993, s. 19–36.
- Polska teologia w Kamerunie* [o s. Marii Lazik], „Teologia w Polsce” 11 (1993) 36, s. 50.
- Pośredniczka w Chrystusie*, w: *Jan Paweł II. Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 1993, s. 195–213.
- Wprowadzenie*, w: *Jan Paweł II, Matka Odkupiciela. Tekst i komentarze*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 1993, s. 67–69.
- Polska teologia ikony? Problem obecności Maryi pośród nas w świetle doświadczeń peregrynacji*, w: *Przewodniczka. Kult Matki Boskiej w Polsce od „Lumen gentium” do „Redemptoris Mater” 1964–1987*, Jasna Góra–Częstochowa 1994, s. 95–111.

- O piąty dogmat maryjny*, „Teologia w Polsce” 13 (1995) 42, s. 45–48.
- Redemptoris Mater*” – „*Lumen gentium*” – „*Marialis cultus*”, w: *In Te Domine speravi. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Arcybiskupowi Bolesławowi Pylakowi Metropolicie Lubelskiemu*, Lublin 1996, s. 173–185.
- Być jak Ona. O polskiej pobożności maryjnej mówi o. prof. Stanisław Celestyn Napiórkowski, franciszkanin*, „Przewodnik Katolicki” (1997) 27, s. 5–6. [Wywiad przeprowadziła E. Adamiak].
- Czego nas nauczył Papież. O. Celestyn Napiórkowski, franciszkanin, wykładowca KUL*, „Życie” (1997) VI.
- Jubileuszowe oceny Soboru Efeckiego: Pius XI (1931 r.) – Jan Paweł II (1981 r.)*, w: *Maryja w Tajemnicy Chrystusa*, red. S.C. Napiórkowski, ks. S. Longosz, Niepokalanów 1977, s. 100–103.
- Maryja w Tajemnicy Chrystusa*, red. S.C. Napiórkowski, ks. S. Longosz, Niepokalanów 1997.
- Słowo Jana Pawła II o Lutrze*, „Nasz Dziennik” 9.11.1998, s. 10.
- L’esperienza storica delle persone e delle comunità cristiane come fonte di teologia. La mariologia kolbiana e la „Redemptionis Mater”*, w: *San Massimiliano Kolbe e la Nuova Evangelizzazione. Atti del Congresso Internazionale (Niepokalanów, Polonia, 19–25 Settembre 1994) a cura di Eugenio Galignano*, Roma 1999, s. 333–347.
- Ocena rozprawy doktorskiej mgr lic. Beaty Bilickiej „Katecheza mariologiczna Jana Pawła II”*, (Olsztyn 1999, WT, 210 s.), napisanej w indywidualnym toku studiów na seminarium historii dogmatów bp. prof. dr. hab. J. Wojtkowskiego, „Teologia w Polsce” 17 (1999) 59, s. 6–8.
- Bóg wielkich niewolników Maryi*, w: *Trójca Święta a Maryja. Materiały z sympozjum mariologicznego zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Częstochowa, 6–8 września 1999 roku*, red. ks. T. Siudy, K. Pek MIC, Częstochowa 2000, s. 49–88.
- Pierwsza Chrześcijanka i Przewodniczka Ludu pielgrzymującego*, w: *Archidiecejalny Kongres Różańcowy*, Wąwolnica, 17–18 czerwca 2000, red. R. Podpora, Lublin 2000, s. 55–69.
- S. Faustyna i Jan Paweł II o Bożym Miłosierdziu*, „Teologia w Polsce” 18 (2000) 60, s. 78.
- Per Iesum ad Mariam* [Głos w dyskusji po referacie ks. K. Peka o Kongresie Mariologicznym w Rzymie], w: *Mariologia na przełomie wieków: ogólnopolskie sympozjum mariologiczne* (Niepokalanów, 27-28 X 2000), Częstochowa–Niepokalanów 2001, s. 39–40.
- Maryja w kontekście Misterium Wcielenia*, w: ks. W. Siwak, *Fiat mihi secundum verbum. Maryja w Tajemnicy Wcielenia według Jana Pawła II*, Lublin 2001, s. 7–8.
- O wznawianiu dawnych tekstów pobożności maryjnej. Problemy polskiej recepcji Vaticanum II*, „Salvatoris Mater” 3 (2001) 3, s. 327–335.

- Per Iesum ad Mariam. Interpretacja wypowiedzi Jana Pawła II*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej Memorianda” 75 (2001) 4, s. 979–988.
- Siwak W. ks., *Fiat mihi secundum verbum. Maryja w Tajemnicy Wcielenia według Jana Pawła II*, Lublin 2001.
- O Tajemnicy miłosierdzia ze św. Tomaszem z Akwinu i br. Thibaultem de Pompignam*, „Salvatoris Mater” 4 (2002) 2, s. 307–311.
- Per Iesum ad Mariam. Interpretacja wypowiedzi Jana Pawła II*, w: *Przez Jezusa do Maryi. Materiały z sympozjum mariologicznego zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne. Licheń, 26–27 października 2001 roku*, red. S.C. Napiórkowski, K. Pek MIC, Częstochowa–Licheń 2002, s. 9–29.
- Przez Jezusa do Maryi. Materiały z sympozjum mariologicznego zorganizowanego przez Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Licheń, 26–27 października 2001 roku*, red. S.C. Napiórkowski, K. Pek MIC, Częstochowa–Licheń 2002.
- Dwa oblicza Matki: Kościół czci Matkę swego Pana. Sympozjum mariologiczne zorganizowane przez Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu w dniu 23 października 2003 r. Materiały*, pr. zb. pod red. ks. dr. W. Siaka, Przemyśl 2003, s. 60–76.
- Jana Pawła II Litania do Miłosiernego Boga ułożona na podstawie encykliki o Bożym Miłosierdziu*, „Teologia w Polsce” 21 (2003) 71, s. 66–67.
- Kult obrazów w nauczaniu Soboru Nicejskiego II*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 77 (2003) 2, s. 439–457.
- Maryja a Eucharystia według encykliki „Ecclesia de Eucharistia”*, w: *Mysterium Eucharystii. Teologia – liturgia – ekumenizm. Encyklika Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”*, red. ks. W. Nowak, Olsztyn 2004, s. 197–213.
- Do Maryi przez Jezusa*, w: *Nasz Papież: Kronika pontyfikatu w 27 zeszytach. Rok czwarty 16 X 1981–15 X 1982*, s. 7.
- O mariologicznym słowie Jana Pawła II. Wprowadzenie w tematykę i metodologię*, „Summarium”, 34 (2005), s. 113–120.
- [O pierwszym tomie „więziowej” *Dogmatyki*], „Teologia w Polsce” 23 (2005) 82, s. 41–45.
- Z mojej teki. „Piąty dogmat maryjny”*, „Teologia w Polsce” 13 (1995) 42, s. 48.
- Wstęp do encykliki „Redemptoris Mater”*, w: Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. I: *Encykliki*, Kraków 2006, s. 239–241.
- Wstęp do polskiego wydania*, w: M. Tosatti, *Nieujawniona tajemnica. Nie wszystko zostało powiedziane – prorocтва fatimskie wciąż skrywają tajemnicę*, tłum. W. Bernasiewicz, Katowice 2006, s. 5–7.
- Mariologia Jana Pawła II*, [rec.:] Bogusław Kochaniewicz OP, *Wybrane zagadnienia z mariologii Jana Pawła II*, WOF 2007, 180 s., LV 8 (2007), s. 557–562.
- Mariologia Jana Pawła II. Problemy interpretacji – sposób recepcji*, red. naukowa K. Klauza, K. Pek MIC (*Mariologia w Kontekście 7*, red. serii: S.C. Napiórkowski, K. Pek MIC), Lublin 2007.

- Pośredniczka w Duchu Świętym Pośredniku. [Rec.:] Grzegorz Bartosik OFMConv, MEDIATRIX IN SPIRITU MEDIATORE. Pośrednictwo Najświętszej Maryi Panny jako uczestnictwo w pośredniczącej funkcji Ducha, WOF 2006, 582 s., LV 8 (2007), s. 562–565.*
- Icone mariane vivono all'est dell'Oder, „Studia Oecumenica” 9 (2008), s. 105–120.*
- Ikony. Najważniejsze słowo niepodzielnego Kościoła: Dekret II Soboru Nicejskiego, w: W służbie Bogarodzicy. 10-lecie Polskiego Towarzystwa mariologicznego (1999–2009), red. nauk. G.M. Bartosik OFMConv, Częstochowa 2009, s. 110–129.*
- Ikony w uczeniu Wtarowo Nikejskawa Sobora (787), perewod: A. Dobroyer, Odessa-N 2009, s. 39.*
- Ad Mariam per Iesum. Interpretacja wypowiedzi Jana Pawła II, LV 11 (2010), s. 111–125.*
- Mariologia Jana Pawła II. [Rec.:] Bogusław. Kochaniewicz OP, Wybrane zagadnienia z mariologii Jana Pawła II, WOF 2007, LV 11 (2010), s. 449–453.*
- Polacy interpretują mariologię Jana Pawła II dla Zachodu. [Rec.:] Polskie Towarzystwo Mariologiczne, Associazione Mariologia Polacca, La Vergine Maria nel magistero Paolo II, red. T. Siudy, Città del Vaticano 2007, LV 11 (2010), s. 453–457.*
- W mariologicznej szkole Jana Pawła II, LV 11 (2010), s. 403–411. [Tekst publikowany w „Salvatoris Mater” 2 (2000) 3, s. 439–448].*
- Jak Kościół uczy o Matce Pana i naszej Matce oraz Jej miejscu w kulcie chrześcijańskim, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 25–60 [s. 50–60: Dwa słowa Jana Pawła II].*
- Rozmowy, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 75–100. [Problem „Współodkupicielki” i piątego dogmatu].*
- Zawierzyć Matce. Pielgrzymowanie po aktach zawierzenia Matce Bożej, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 119–152.*
- Głos w sprawie nauczania Jana Pawła II o Najświętszej Maryi Pannie, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 331–332.*
- Jan Paweł II a 1550. rocznica Soboru Efejskiego, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 333–338.*
- Piętnaście zdziewień mariologią Jana Pawła II (Radio R–L), w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 20015, s. 339–350.*
- Mariologia Jana Pawła II. Doktoraty i magisteria w Katedrze Mariologii KUL pod kierunkiem S.C. Napiórkowskiego, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 351–357.*
- Moje wypowiedzi o mariologii i maryjności Jana Pawła II, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 359–363.*
- O maryjnej pobożności błogosławionego Jana Pawła II. Z o. Prof. Celestynem Napiórkowskim rozmawia Jolanta Krasowska, w: Oto Ja, Służebnica Pana, Lublin 2015, s. 453–456.*
- 18 zdziewień mariologią Jana Pawła II, SL 8 (2015), s. 47–60.*

Ad Marian per Iesum. Ad Interpretation of John Paul II's Speech, w: *The Debate about the Mariology of John Paul II*, ed. by K. Pek, M. Heritage, Stockbridge, MA, 2018, s. 26–59.

Dear Reader [Przedmowa], w: *The Debate about the Mariology of John Paul II*, ed. by K. Pek, M. Heritage, Stockbridge, MA, 2018, s. 5–7.

Poprawniej o Bogu, poprawniej o człowieku, SL 11 (2018), s. 129–136.

Matka. Problemy poszukiwania perspektywy, Lublin 2019, 798 s., 2020².

THE IDEA OF PEACE IN THE TEACHINGS OF BL. JOHN PAUL II

Summary

The author lays out 27 *Peace Proclamations* of John Paul II pointing out those elements in context, stating the Pope's stance towards the Persian Gulf War (based on the magisterial work of Fr. Janusz Szypulski written under the direction of Prof. Fr. B.L. Dyczewski), and on the meeting of Religious Leaders of different Churches and Religions in Assisi in 1986. The author notes the unexpected echo the Assisi meeting made: 1. In Chicago (that is the *World Religions Parliament* of 1993 with the *Declaration for World Ethics* of 1995), 2. With Graz in 1997 and the *Oecumenica Charter* in 2001, 3. In Astana, the new capital of Kazakhstan, with the period (every 3 years) to meet with the leaders of different religions in the Middle East and 4. With the International Theological Commission which in the spirit of the Assisi meeting worked out the document *Christianity and Religions* (1996).

Keywords: The Oecumenica Charter, Spirit of Assisi, World Ethics, Napiórkowski Stanisław Celestyn, peace according to John Paul II, Meeting in Assisi, Major Seminary of OFMConv in Łódź-Łagiewniki, Persian Gulf

Translated by Annamaria Mix OV